

'Lion was een schat, maar overmoedig'

De 19-jarige joodse jongen Lion Polak uit Middelburg wordt in de nachten van de Tweede Wereldoorlog omgebracht door het wrede Commando Pieters. Over dat commando - en de moord op Lion - is een boek verschenen van Stijn Wiegerinck. Sara Tak-Polak (nu 92) haalt herinneringen op aan haar neef.

door Maurits Sep

Vreselijk vernederd is hij. En daarna vermoord. Sara Tak-Polak (92) weet wat er in de laatste dagen van de Tweede Wereldoorlog met haar neef Lion Polak is gebeurd. „Ze hebben hem als een hondje rond de tafel laten lopen en vreselijk gemarteld. Daarna is hij in een kelder gegooid, met zijn hoofd naar beneden. Hij brak zijn nek. Later hebben ze hem in de Vecht gegooid. Daar is hij uit gedregd, na de bevrijding.” Negentien jaar is Lion Polak als het Commando Pieters hem in april 1945 te pakken krijgt. In een pas verschenen boek over dat moordzuchtige commando onder leiding van de Nederlandse SS'er Andries Jan (Hans) Pieters beschrijft NOS-journalist Stijn Wiegerinck hoe de Middelburgse joodse jongen Lion Polak wordt mishandeld en vermoord.

De familie Polak is in Middelburg bekend van een groothandel in lompjes en oude metalen die daar is opgericht door Lions overgrootvader Mozes. Grootvader Lion, vader Mouritz en oom Mozes zijn later ook actief in het bedrijf.

Als de Tweede Wereldoorlog uitbreekt, vlucht het gezin van Mouritz,

Clara, Lion en David naar Frankrijk. Als ze ook daar niet meer veilig zijn voor de Duitsers, keren ze terug naar Nederland en duiken onder op een woonschip in Breukelerveen. Lion luistert naar de radiobereichten van de BBC en stelt daaruit nieuwsbulletins samen die hij tientallen keren op een typemachine uittikt en verspreidt. Om zijn joodse afkomst te verhuilen, noemt hij zich Leo Dijkstra - en soms Leo Verkade. Over zijn illegale activiteiten doet hij daarentegen niet zo geheimzinnig. Wiegerinck schrijft dat Lion volgens zijn moeder 'zeer loslippig' was en dat vrijwel iedereen in hun omgeving wist dat hij illegaal actief was. Het Commando Pieters komt Lion op het spoor en neemt hem gevangen in hotel-café-restaurant Het Witte Huis in Loosdrecht, dat door het

commando wordt gebruikt voor zijn gruweldaden. Om zijn ouders en broer niet te verraden, neemt hij afscheid met de woorden: 'Meneer en mevrouw Dijkstra, bedankt voor alles wat jullie voor mij hebben gedaan.' Het helpt; zij overleven alle drie de oorlog. In het boek wordt Pieters geciteerd over de mishandeling van Lion. Het citaat komt uit het dossier over de stafzaak die na de oorlog tegen Pieters is gevoerd.

Polak is wel erg mishandeld hierbij. Ik heb de sporen toen ook gebruikt. Ik geloof dat ik ze aan had. Het is mogelijk dat hij op de grond lag. Het is meest gebeurd omdat hij jood was. Cramer en Van de Loo waren er meestal bij. Het is een vrij lang verhaal geweest. Ik had zelf een gummistok en rijzweep.

Een van Lion Polak's mede-gevangenen, Suze Kannegieter-Abas, beschrijft hoe hij aan zijn einde komt.

Op zondag 22 April 1945, of eerder, de juiste dagen herinner ik mij niet meer, want ik ben door de vele mishandelingen, die ik als joodse vrouw in het 'Witte Huis' van de SS beulen heb onderhouden, geheel geknakt, werden mijn man Kannegieter en Leo Dijkstra, beiden Joden, weer opgesloten in de kelder van het hotel te Loosdrecht. Zij waren boven geweest bij de andere gevangenen

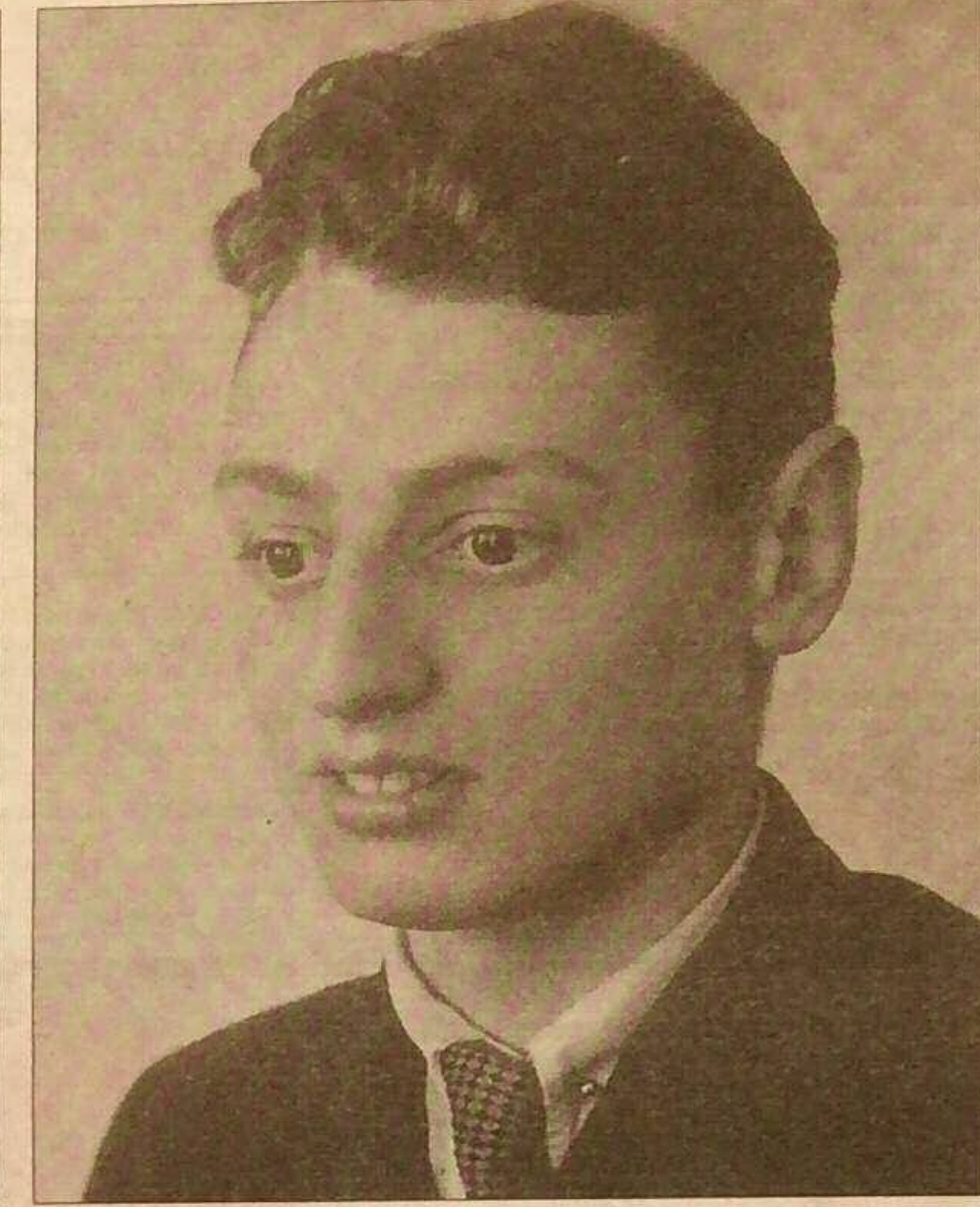
en moesten weer de kelder in. Dat ging gewoonlijk zo, dat ze er in werden gesmeten door de beulen. Klaassen was er bij en er werd gezegd: 'Met de kop naar beneden'. Eerst mijn man en toen Dijkstra werden inderdaad met het hoofd naar beneden in de kelder gegooid. Ik was met mijn kinderen in de kelder, toen Dijkstra op de vloer van de kelder terecht kwam met het hoofd op de stenen. Hij kreunde nog even, maar was even later dood. Ik vermoed, dat hij zijn nek heeft gebroken. Over het hele lichaam was hij gewond door de vele mishandelingen.

Lion's nicht Sara Tak-Polak overleeft de verschrikkingen van de oorlog, waaronder de concentratiekampen in Vught en Auschwitz. Ze woont in Middelburg. Sara was drie jaar ouder dan Lion. „Ik kende hem heel goed. We kregen samen joodse les. Ik was vaak bij oom Mouritz en tante Clara. Ze was mijn lievelingstante. In augustus gingen we samen op vakantie naar Knokke. Daar hadden onze families appartementen. Lion en David, zijn broer, waren leuke jongens. En ondeugend, zoals jongens zijn op die leeftijd”, herinnert zij zich.

Lion gaat van 1930 tot 1937 naar de Rijksleerschool Binnenstad Middelburg en daarna naar de HBS. Sara omschrijft Lion als 'een schat van een jongen'. „Maar overmoedig. Illegaal een blaadje verspreiden. Het past wel bij hem; de één is voorzichtig, de ander minder. Lion had een zekere drang in zich. Bewondering voor wat hij heeft gedaan, ja, dat heb ik wel, maar trots ben ik er niet op. Een diep gevoel van onmacht heeft de overhand. Ik heb vooral medelijden met zijn ouders. Ik heb het verdriet van zijn moeder van nabij meegemaakt. Na de oorlog kon ik met mijn moeder niet praten over wat we hadden meegemaakt, maar met tante Clara kon ik dat wel. Je moet weten dat ze na de oorlog een boekje aan zijn moeder hebben gegeven waarin is beschreven hoe Lion is gemarteld. Dat geven ze aan zijn moeder! Hoe kun je zoiets nou doen. Tante Clara is er nooit overheen gekomen wat er met Lion is gebeurd. Ze had een medaillon met een lok van zijn haar en dat heeft ze altijd bij zich gedragen.”

■ Het Witte Huis in Loosdrecht op een ansichtkaart uit 1932. In dit hotel-café-restaurant verhoorde, martelde en vermoordde het Commando Pieters onder anderen Lion Polak. foto uit het boek Het Commando Pieters

■ Lion Polak werd in april 1945, vlak voor het einde van de oorlog, door Nederlandse SS'ers vermoord. foto uit het boek Het Commando Pieters

Het Commando Pieters

Andries Jan (Hans) Pieters was de laatste Nederlandse oorlogsmisdadiger die de doodstraf kreeg. Hij werd in 1952 doodgeschoten. Dat feit was voor NOS-journalist Stijn Wiegerinck aanleiding zich te verdiepen in Pieters en het commando dat hij leidde. Dat bestond voornamelijk uit Nederlandse SS'ers. Het Commando Pieters pakte in de laatste dagen van de oorlog bijna tachtig Nederlandse burgers en verzetsstrijders op. De verhoren verliepen uiterst gewelddadig, schrijft Wiegerinck. 'Negen arrestanten maakten de bevrijding niet meer mee, de rest heeft zijn hele leven lang met de gevolgen moeten kampen.' Volgens Wiegerinck noemden de rechters het 'de ergste misdaden die ze onder ogen kregen'. Pieters werd geboren op 2 augustus 1916 op de Molukken als zoon van een Nederlandse zendeling. In 1924 moesten ze terug naar Nederland. In Groningen nam zijn vader een meubelfabriek over, maar die ging failliet. Pieters gaf de joden de schuld. 'Vanaf toen dateerde mijn haat tegen de joden'. Wiegerinck wijdt zijn eerste hoofdstuk aan de Middelburgse jongen Lion Polak. Daarin blijkt dat de jongen nadat hij is vermoord, in de Breukelveense Plas is gegooid. Op 11 mei 1945 meldt een inwoner

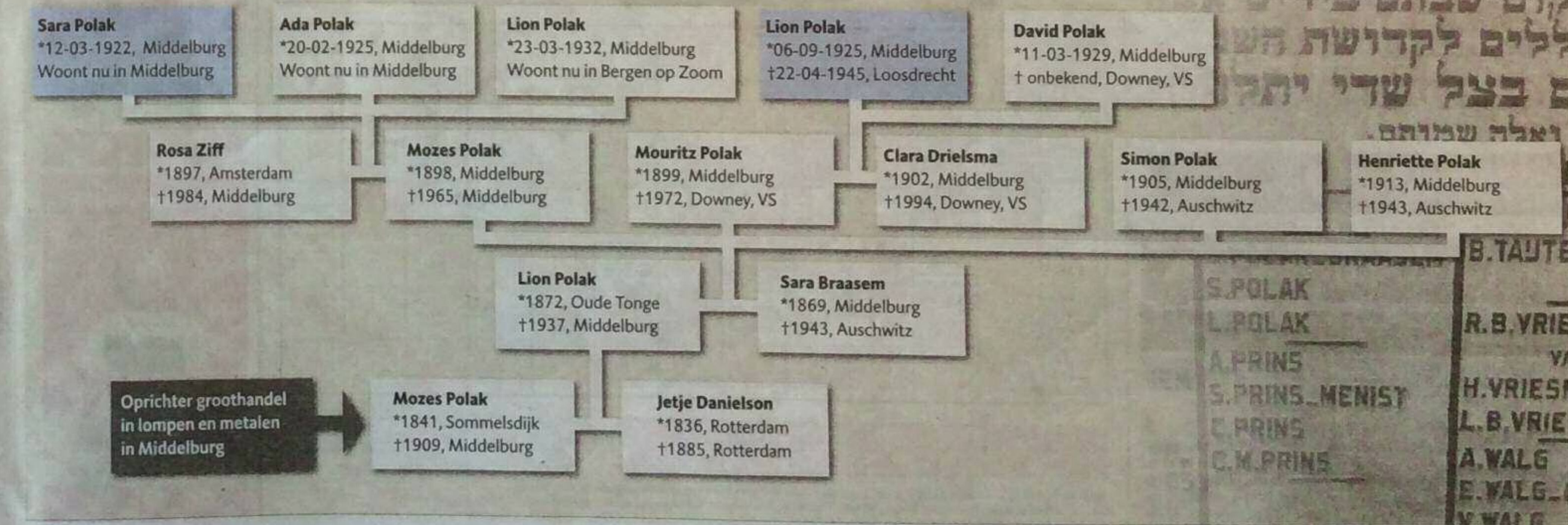
van Nieuw-Loosdrecht dat hij daar een lijk heeft gevonden en noemt ook de naam: Leo Dijkstra. 'Ik ben van 14 april tot 28 april 1945 gevangene geweest van de Hollandse SS in Het Witte Huis te Loosdrecht. Op een zekere dag, ik denk dat het vrijdag 20 april was, moest ik met mijn medegevangene Mol een lijk uit de kelder halen en in een roeiboot laden. Het gelaat was onbedekt en ik zag dat het Leo Dijkstra was. Mol en ik moesten dat lijk naar het midden van de plas roeien en het daar overboord zetten. Aan de voeten hadden wij een grote zware bloempot gebonden. Daardoor is het niet weggedreven, maar hebben wij het hedenmorgen op dezelfde plaats gevonden, waar wij het te water hebben gelaten.' Een andere gevangene, Simon Kannegieter, werd verhoord door een ander lid van het Commando Pieters, Van der Loo. Hij herinnert zich dat als volgt: 'Als je zo weinig weet, zullen we straks een gezellig onderhoud hebben in de kelder. Luister maar eens even hoe gewillig de gevangenen hier worden.' Hij riep toen: 'Isaac, hoe doet een kikker?' Ik hoorde toen vanuit een kast in de wachtkamer: 'Kwek, kwek, kwek.' Van de Loo zei toen, dat dat Leo Polak was.

Het Commando Pieters. Auteur: Stijn Wiegerinck. Uitgeverij Aspekt. ISBN: 9789461534255

■ Lion Polak is op 29 augustus 1945 begraven op de Joodse Begraafplaats aan de Walensingel in Middelburg. foto Ruben Oorel

STAMBOOM FAMILIE POLAK

■ In 2011 trok een stille tocht van de Middelburgse synagoge naar het station, ter herinnering aan de gedwongen stoet die 69 jaar geleden daar passeerde. In de rolstoelen vooraan de zussen Sara (rechts) en Ada Polak, nichtjes van Lion Polak. archiefphoto Ruben Oorel